

Aleksandra Śliwska

Zagrożenia dla praw człowieka będące następstwem użytkowania bezzałogowych statków powietrznych

Streszczenie

W ostatnich latach zwiększyło się wykorzystanie zdalnie sterowanych samolotów oraz bezzałogowych statków powietrznych. Rozwój technologiczny pozwala na zastosowanie ich w turystyce i rekreacji, sporcie, infrastrukturze czy przemyśle, jak również na wojnie. Artykuł omawia problematykę użycia bezzałogowych statków powietrznych w celu eliminacji osób podejrzanych o terroryzm z perspektywy międzynarodowego prawa humanitarnego oraz praw człowieka. Równocześnie w artykule przedstawione zostały propozycje dotyczące nowych ram prawnych sformułowane przez Amnesty International. Odnotowany został też problem ryzyka naruszeń prawa do prywatności jako prawa człowieka, przez użytkowników dronów oraz przez służby państw. Zwrócono uwagę na nowelizację unijnego prawa lotniczego w tym zakresie.

1. Wprowadzenie

W ostatnich latach zwiększyło się wykorzystanie zdalnie sterowanych samolotów oraz bezzałogowych statków powietrznych (BPS)¹. Rozwój technologiczny pozwala na zastosowanie ich w turystyce i rekreacji, sporcie, infrastrukturze czy przemyśle, jak również na wojnie czy przy okazji walki z terroryzmem. Coraz częściej zauważa się, że mogą stanowić zagrożenie dla człowieka i jego praw, szczególnie prawa do życia, prawa do sądu, prawa do poczucia bezpieczeństwa, jak również prawa do prywatności. Wobec powyższego można zadać pytanie – czy prawo międzynarodowe zapewnia wystarczającą ochronę w tym zakresie w obliczu postępujących zmian technologicznych? Artykuł ma na celu udzielenie odpowiedzi na niniejsze pytanie z uwzględnieniem dwóch aspektów. Po pierwsze, należy przeanalizować problem w kontekście prawnym użycia dronów w ramach konfliktu zbrojnego, walki z terroryzmem przy jednoczesnym odhumanizowaniu wojny i zagrożeniu dla osób postronnych, dla cywili. Zagadnienie to jest relewantne również dla Polski, ponieważ nasze

¹ <https://www.icao.int/safety/UA/UASToolkit/Pages/Narrative-Regulation.aspx> [dostęp: 14.5.2018].

państwo w niedługiej perspektywie ma w planach zakup bojowych BSP dla armii². Drugim problemem wartym zauważenia jest użytkowanie bezzałogowych statków powietrznych niosące zagrożenie prawu do prywatności, które jest jednym z praw człowieka.

2. Pojęcie bezzałogowych statków powietrznych

Pojęcie bezzałogowych statków powietrznych jest różnie definiowane w literaturze naukowej i aktach prawnych. Powszechnie używanym terminem jest „dron” (spolszczenie angielskiego słowa *drone*), rozpropagowanym głównie w kontekście wykorzystania bezzałogowców do akcji zbrojnych, co sprawiło, że początkowo wywoływał pejoratywne skojarzenia³. Organizacja Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (ICAO) w okólniku z 2011 r. posługuje się pojęciem zdalnie sterowanego statku powietrznego *remotely piloted aircraft* (RPA), będącego elementem zdalnie sterowanego systemu powietrznego (*remotely piloted aircraft system*, RPAS)⁴. Podobne zależności zachodzą w przypadku określeń UAS (*unmanned aircraft system*) i UAV (*unmanned aircraft vehicle*). Pojęcie UAS jest szersze od pojęcia UAV, oznacza bowiem „system bezzałogowego statku powietrznego”, podkreślając tym samym, że oprócz bezzałogowego statku powietrznego (UAV) istotne są powiązane z nim elementy konieczne dla jego użytkowania (oprogramowanie, stacja zdalnego sterowania, systemy łączności)⁵.

Na potrzeby prawodawstwa Unii Europejskiej definicję sformułowała również Europejska Agencja Bezpieczeństwa Lotów (EASA). Początkowo Agencja używała określenia *Remotely Piloted Aircraft Systems* (RPAS). Termin ten wykorzystano w nazwie jednej z komórek organizacyjnych Agencji⁶. W materiałach sporządzanych na potrzeby procesu legislacyjnego, którego rezultatem jest na przykład Opinia nr 01/2018⁷ wraz z załączonymi projektami rozporządzeń, zaproponowano definicję BSP korzystając z terminu *unmanned*

² <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/25140?t=Nowe-drony-dla-specjalsow> [dostęp: 10.5.2018].

³ L. Cwojdzński, *Bezzałogowe Systemy Walki - charakterystyka, wybrane problemy użycia i eksploatacji*, Warszawa 2014, s. 159.

⁴ ICAO Cir 328/AN/190 on Unmanned Aircraft Systems (UAS), s. 7; http://www.icao.int/Meetings/UAS/Documents/Circular%20328_en.pdf. [dostęp: 16.5.2018].

⁵ M. Gregorski, *Regulacje dotyczące bezzałogowych statków powietrznych w prawie Unii Europejskiej w kontekście międzynarodowym*, „Studia Europejskie. Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego” 2017, nr 2 (82), s. 138.

⁶ *General Aviation & Remotely Piloted Aircraft Systems* (RPAS), Zob. na: <https://www.easa.europa.eu/the-agency/agency-organisation-structure/> [dostęp: 15.2.2018].

⁷ EASA, Opinion No 01/2018 Introduction of a regulatory framework for the operation of unmanned aircraft systems in the ‘open’ and ‘specific’ categories, Kolonia 2018, <https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/Opinion%20No%2001-2018.pdf> [dostęp: 15.5.2018].

aircraft system (UAS). W art. 2 pkt 1 projektu rozporządzenia Komisji ustanawiającego zasady i procedury dotyczące obsługi bezzałogowych statków powietrznych⁸ umieszczono termin systemu bezzałogowego statku powietrznego (UAS), przez który rozumie się bezzałogowy statek powietrzny wraz ze sprzętem do zdalnego sterowania⁹. Statek został zdefiniowany w art. 2 pkt 5 projektu rozporządzenia jako każdy statek powietrzny wykonujący lub zaprojektowany do wykonywania lotów autonomicznie lub sterowany zdalnie bez pilota na pokładzie¹⁰.

3. Taktyka *targeted killing* przy użyciu BSP w kontekście praw człowieka oraz prawa humanitarnego

Stany Zjednoczone Ameryki użyły bezzałogowych statków powietrznych do walki z terroryzmem (jako reakcja na zamachy z 2001 r. m.in. na World Trade Center) w ramach tzw. *targeted killing* przeciwko osobom lub grupom przynależącym do organizacji terrorystycznych¹¹. Od tego czasu uzbrojone drony były coraz częściej wykorzystywane przez siły zbrojne na całym świecie m.in. przez Wielką Brytanię, Izrael, Nigerię i Pakistan¹². Stosowano je w odwecie za ataki (w tym ataki terrorystyczne) w Afganistanie, Okupowanych Terytoriach Palestyńskich i Jemenie, a ostatnio w Syrii, Iraku i Nigerii¹³.

Targeted killing tłumaczone jest na język polski jako selektywna eliminacja bądź zabójstwo kierowane. Niniejsze pojęcie oznacza „celowe zabójstwa pojedynczych osób np. podejrzanych o terroryzm lub kombatantów w międzynarodowym konflikcie zbrojnym przy użyciu różnych środków”¹⁴, m.in. bomby zrzuconej z helikoptera, strzału snajpera, a nawet trucizny¹⁵ czy ataku bezzałogowego statku powietrznego. Przeprowadzane jest w warunkach

⁸ *Draft Commission Regulation (EU) .../... of XXX laying down rules and procedures for the operation of unmanned aircraft*, <https://www.easa.europa.eu/document-library/opinions/opinion-012018> [dostęp: 15.5.2018].

⁹ *Unmanned aircraft system (UAS)* means the unmanned aircraft (UA) and the equipment to control the UA remotely.

¹⁰ W oryg. *unmanned aircraft (UA)* means any aircraft operating or designed to operate autonomously or to be piloted remotely without a pilot on board.

¹¹ <http://contemporarysecuritypolicy.org/why-september-11-and-drones-dont-tell-the-whole-story-about-targeted-killings/> [dostęp: 10.5.2018].

¹² A. E. dos Reis Peron, *The “Surgical” Legitimacy of Drone Strikes? Issues of Sovereignty and Human Rights in the Use of Unmanned Aerial Systems in Pakistan*, „Journal of Strategic Security” 2014, vol. 7, nr 4, s. 82.

¹³ M. Senn, J. Troy, *The transformation of targeted killing and international order*, „Contemporary Security Policy” 2017, vol. 38, nr 2, s.184.

¹⁴ A. Szpak, *Selektywna eliminacja w międzynarodowym prawie humanitarnym*, „Międzynarodowe Prawo Humanitarne” 2013, nr 4, s. 34-35.

¹⁵ Por. *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism*, B. Emmerson, 18.9.2013 r. A/68/389, pkt 24 oraz *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, P. Alston, 20.5.2010 r., A/HRC/14/24.

konfliktu zbrojnego lub w warunkach pokoju, co wiąże się z zastosowaniem odmiennych regulacji prawa międzynarodowego. Wykorzystywanie dronów w konfliktach zbrojnych wymaga spojrzenia na problem z perspektywy międzynarodowego prawa wojny i prawa humanitarnego, natomiast atak wykonany przy użyciu BSP poza konfliktem zbrojnym oceniony zostanie przez pryzmat praw człowieka¹⁶.

3.1. Zastosowanie BSP podczas konfliktu zbrojnego

Należy zaakcentować, że samo użycie BSP jako narzędzia walki jest dozwolone w militarnych akcjach ofensywnych, jednak z ograniczeniami stawianymi środkom pola walki w międzynarodowym prawie humanitarnym¹⁷. W przypadku konfliktu zbrojnego stosuje się międzynarodowe prawo humanitarne wraz z międzynarodowym prawem dotyczącym praw człowieka. Dlatego ważne jest rozstrzygnięcie czy w danej sytuacji ma miejsce konflikt zbrojny. Komentarz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża stanowi, że międzynarodowym konfliktem zbrojnym jest „każdy spór międzypaństwowy prowadzący do interwencji sił zbrojnych”¹⁸.

Jedno z pierwszych ograniczeń, do którego muszą zastosować się strony walczące, wprowadza art. 35 Protokołu Dodatkowego I do konwencji genewskich dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych stanowiąc: „1. Prawo stron konfliktu do doboru metod i środków prowadzenia wojny nie jest nieograniczone. 2. Zabronione jest stosowanie broni, pocisków i materiałów, a także metod prowadzenia wojny, które mogą powodować niepotrzebne cierpienia”.

Następnie zgodnie z międzynarodowym prawem humanitarnym operatorzy dronów i ich dowódcy muszą zawsze przestrzegać zasady rozróżnienia, która polega na identyfikowaniu cywilów i walczących (i innych osób bezpośrednio uczestniczących w działaniach wojennych) oraz przypuszczać atak tylko na tych drugich¹⁹. Zastosowanie mają tu przede wszystkim przepisy IV Konwencji Genewskiej poświęconej ochronie ludności

---

¹⁶ Ł. Kułaga, *Używanie dronów w celu zwalczania międzynarodowego terroryzmu w świetle „ius in bello”*, „Zeszyty Prawnicze” 2017, nr 17.1, s. 108.

¹⁷ S. D. Bachmann, *Targeted Killings: Contemporary Challenges, Risks and Opportunities*, „Journal of Conflict & Security Law” 2013, vol. 18.2, s. 263, podano za: Ł. Lizis, *Bezzałogowe statki powietrzne jako główny środek zwalczania międzynarodowego terroryzmu – aspekty prawne*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2015, nr 1, s. 61.

¹⁸ Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, *Komentarz do art. 2 III Konwencji genewskiej*, s. 21, <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/INTRO/365?OpenDocument> [dostęp: 15.5.2018].

¹⁹ A. Bieńczyk-Missala, P. Grenich, *Międzynarodowe prawo humanitarne w świetle współczesnych konfliktów zbrojnych. Stosunki międzynarodowe w XXI wieku*, Warszawa 2006, s. 317.

cywilnej podczas konfliktów zbrojnych z 1949 r., a także częściowo dwa protokoły dodatkowe z 1977 r.²⁰. Artykuł 51 ust. 4 Protokołu Dodatkowego I do konwencji genewskich dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych zakazuje ataków: które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu; w których stosuje się metody i środki walki, jakie nie mogą być ograniczone do określonego celu wojskowego; albo, w których stosuje się metody i środki walki, których skutki nie mogą być ograniczone jak to nakazuje niniejszy protokół. Ataki takie mogłyby „godzić w osoby cywilne lub w dobra o charakterze cywilnym” (art. 51 ust. 4 *in fine*). Cywile są chronieni przed atakiem, o ile nie biorą bezpośredniego udziału w działaniach wojennych²¹. W doktrynie dominuje pogląd, że kombatanci są celem ataku przez cały czas i w każdym miejscu²². Z zasady rozróżnienia wynika zakaz masowych ataków, które nie rozróżniają celów wojskowych od cywili lub obiektów cywilnych. Ponadto ataki nie mogą być nieproporcjonalne. Atak bezzałogowym statkiem powietrznym zostanie uznany za nieproporcjonalny, jeśli: „można było spodziewać się przypadkowej utraty życia cywilnego, zranienia cywilów, uszkodzenia obiektów cywilnych lub ich kombinacji, co byłoby nadmierne w stosunku do oczekiwanej konkretnej i bezpośredniej przewagi militarnej”²³.

Rozpoczęcie masowego ataku skutkującego śmiercią lub zranieniem cywilów lub atakiem ze świadomością, że spowoduje to nadmierne przypadkowe straty, obrażenia lub uszkodzenia cywili, jest zbrodnią wojenną²⁴. Ochrona ludności cywilnej i obiektów cywilnych jest dodatkowo poparta wymogiem, aby wszystkie strony konfliktu zachowały środki ostrożności zarówno w ataku, jak i w obronie. Prowadząc operacje bezzałogowe, należy zatem stale dbać o bezpieczeństwo ludności cywilnej i obiektów cywilnych²⁵. Należy zrobić wszystko, co możliwe, aby sprawdzić, czy cele są celami militarnymi, ocenić proporcjonalność

²⁰ Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich z 12.8.1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie 8.6.1977 r.

²¹ Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, *Wytyczne wyjaśniające w sprawie bezpośredniego udziału w działaniach wojennych w ramach międzynarodowego prawa humanitarnego*, Zalecenie VIII, s. 75, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf> [dostęp: 15.5.2018].

²² K. Leśniewski, *Podniebny zabójca czy skuteczna broń? Wykorzystywanie dronów bojowych na asymetrycznym polu walki w kontekście międzynarodowego prawa humanitarnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2017, nr. 4, dostępny: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/46750/lesniewski_podniebny_zabojca_czy_skuteczna_bron_wykorzystywanie_dronow_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

²³ A. Bodnar, I. Pacho, *Targeted Killings (Drone strikes) and the European Convention on Human Rights*, „Polish Yearbook of international law” 2013, vol. 32, s. 195.

²⁴ T. Jasudowicz, *Prawa człowieka w konfliktach zbrojnych. Rekonstrukcja międzynarodowego prawa humanitarnego*, Toruń 1997, s. 15-16.

²⁵ E. Mikos-Skuza, *Wprowadzenie do międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych* [w:] *Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych*, red. K. Lankosz, Dęblin 2006, s. 35.

ataków i powstrzymać ataki, jeśli okaże się, że są one niewłaściwie ukierunkowane lub nieproporcjonalne.

W świetle powyższego można uznać BSP za legalny środek walki, o ile dowódca przeprowadzający atak zachowują przywołane zasady *ius bellum*. Jak słusznie zauważył Łukasz Lizis BSP daje kontrolę nad celem ataku do ostatniej sekundy przed wystrzeleniem pocisku²⁶. Dron jako narzędzie zaawansowane technicznie, wyposażone w kamery o dużej rozdzielczości, gwarantuje bezpośredni przekaz telewizyjny z miejsca ataku²⁷ i umożliwia identyfikację celu oraz ewentualne odwołanie ostrzału, co jest niezwykle istotne przy technice *targeted killing*.

Z drugiej jednak strony użycie dronów budzi zastrzeżenia natury etycznej i prawnej. Po pierwsze, w literaturze spotykany jest zarzut, że użycie zautomatyzowanych bezzałogowych samolotów prowadzi do odhumanizowania wojny²⁸. Uważa się, że człowiek niebędący bezpośrednio na miejscu walki, sterujący dronem z oddalonej bazy, podchodzi mniej refleksyjnie do zabijania²⁹. Po drugie, uwagę zwraca również problem błędów operatorów bądź dowódców prowadzący do śmierci osób postronnych – cywili spowodowanej użyciem dronów bojowych. Według danych przedstawionych przez platformę „Out of Sight, out of Mind”, w ciągu dziesięciu lat operacji USA w Afganistanie od 2004 r., wykonano ponad 370 ataków przy użyciu dronów, co spowodowało ponad 3000 ofiar, z czego 22% było cywilami, a mniej niż 2% było uznanych za cele o wysokim priorytecie określone przez Centralną Agencję Wywiadowczą (CIA)³⁰. Po trzecie, zastrzeżenia natury prawnej pojawiają się również przy wykorzystaniu dronów poza stanem wojny, przede wszystkim do walki z terroryzmem.

²⁶ Ł. Lizis, *Bezzałogowe statki powietrzne jako główny środek zwalczania międzynarodowego terroryzmu – aspekty prawne*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2015, nr 1, s. 61.

²⁷ Na przykład słynny dron Predator wykorzystywany do walki przez armię USA, por. L. E. Davis, M. J. McNerney, J. Chow, T. Hamilton, S. Harting, D. Byman, *Armed and Dangerous? UAVs and U.S. Security*, s. 6, dostępny na <https://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt6wq880.1> [dostęp: 14.4.2018].

²⁸ Por. P. Łubiński, *Ku zwiększonej autonomiczności. Postępująca autonomiczność kluczowych procesów decyzyjnych w systemach bojowych* [w:] *Systemy dronów bojowych. Analiza problemów i odpowiedź społeczeństwa obywatelskiego*, red. K. Kowalczevska, J. Kowalewski, Warszawa 2015, s. 195; Zob. J. P. Sullins, *When Is a Robot a Moral Agent?*, „Ethics in robotics”, *International Review of Information Ethics* 2006, nr 6, s. 195, http://www.i-r-i-e.net/inhalt/006/006_full.pdf [dostęp: 14.4.2018].

²⁹ A. Rogers, *Investigating the Relationship Between Drone Warfare and Civilian Casualties in Gaza*, „*Journal of Strategic Security*” 2014, vol. 7, nr. 4, s. 107.

³⁰ „*Out of sight, out of mind 'Attacks'*” dostępny: <http://drones.pitchinteractive.com/> [dostęp: 16.5.2018].

3.2. Użycie uzbrojonych BSP poza konfliktem zbrojnym

W czasie pokoju nie znajdują zastosowania regulacje prawa wojennego, lecz międzynarodowe normy praw człowieka, przede wszystkim wynikająca z nich ochrona prawa do życia. Zakaz arbitralnego pozbawienia życia jest normą imperatywną zasadą prawa międzynarodowego, co oznacza, że państwa muszą przestrzegać tego prawnego obowiązku poszanowania prawa do życia przez cały czas, w warunkach pokoju i wojny³¹. Zasada ta została sformułowana w art. 6 pkt 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych³², który stwierdza, że „każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia”. Bez wątpienia celowe zabijanie cywilów, którzy nie uczestniczą bezpośrednio w działaniach wojennych, narusza zarówno międzynarodowe prawo humanitarne i prawo do życia³³.

W takich sytuacjach, w których międzynarodowe prawo humanitarne nie ma zastosowania, celowe użycie śmiertelnej siły podlega normom ochrony porządku publicznego na mocy międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka. Państwa muszą działać w ścisłej zgodności z Podstawowymi Zasadami ONZ dotyczącymi użycia siły i broni palnej przez funkcjonariuszy organów ścigania. Oznacza to, że podczas każdego uderzenia muszą wykazać nieodzowność użycia siły w celu ochrony życia, przy jednoczesnej nieskuteczności mniej szkodliwych środków - takich jak na przykład schwytanie - oraz są zobowiązane dowieść proporcjonalności takiego ataku w panujących warunkach³⁴.

Zabójstwa dokonywane przy użyciu uzbrojonych bezzałogowców, odbywające się poza konfliktem zbrojnym, bez próby uprzedniego aresztowania podejrzanych³⁵, bez odpowiedniego ostrzeżenia oraz w okolicznościach, w których podejrzani nie stanowili natychmiastowego i śmiertelnego zagrożenia dla bezpieczeństwa są uważane za pozasądową egzekucję z naruszeniem międzynarodowego prawa praw człowieka³⁶. Temat ryzyka i konsekwencji

³¹ M. Shaw, *International Law*, wyd. 6, Cambridge 2008, s. 126.

³² T. Iwanek, *Zbrodnie ludobójstwa i zbrodnie przeciwko ludzkości w prawie międzynarodowym*, Warszawa 2015, s. 87.

³³ Ł. Kułaga, op. cit, s. 110.

³⁴ Zasady 9 i 10 Podstawowych zasad ONZ dotyczących użycia siły i broni palnej poprzez egzekwowanie prawa i artykuł 3 Kodeksu postępowania ONZ dla funkcjonariuszy organów ścigania.

³⁵ Zob. art. 9 ust. 1 MPPOiP, zgodnie z którym każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Nikt nie może być arbitralnie zatrzymany lub aresztowany. Nikt nie może być pozbawiony wolności inaczej, jak tylko na zasadach i w trybie ustalonym przez ustawy.

³⁶ C. Heyns, *Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions (A/68/38)*, 2013 r., dostępny: <https://www.legal-tools.org/doc/e3c097/>.

użytkowania BSP był poruszany w sprawozdaniach przedstawianych w latach 2013 i 2014 Zgromadzeniu Ogólnemu ONZ oraz Rady Praw Człowieka ONZ³⁷.

Najlichniesze wątpliwości prawne wywołuje użycie BSP do walki z terroryzmem na terytoriach nieobjętych działaniami wojennymi. Załóżmy sytuację, w której terrorysta przemieszcza się samochodem wraz ze swoją rodziną przez ulice zatłoczonego miasta, gdzie obecnie nie toczy się wojna³⁸. W celu rozstrzygnięcia czy można legalnie przeprowadzić atak trzeba przeanalizować następujące okoliczności: czy atak będzie odbywał się w warunkach wojny czy pokoju, kto jest jego celem, a także jaki jest status prawny tej osoby, czy atak będzie zgodny z zasadą proporcjonalności, jakie istnieje ryzyko utraty życia przez cywili. Opisana sytuacja rodzi przede wszystkim problem określenia statusu osób, które podejmują działania wojenne lub działania terrorystyczne, a nie mają statusu kombatanta³⁹, np. członków Al-Kaidy. Przyjmuje się, że osoby takie mogą być uznane za uczestniczące bezpośrednio w działaniach zbrojnych, przez czas trwania takiego uczestnictwa. Zgodnie z art. 51 ust. 3 I Protokołu dodatkowego osoby takie nie korzystają z ochrony⁴⁰. Należy jednak zauważyć, że sam fakt bycia członkiem grupy podejmującej działania terrorystyczne nie oznacza, że osoba cywilna bierze bezpośredni udział w działaniach zbrojnych⁴¹.

Agnieszka Szpak omówiła w tym kontekście wnioski, do jakich doszedł Sąd Najwyższy Izraela (*High Court of Justice*) w orzeczeniu ws. *targeted killings* z 14.12.2006 r. Rozstrzygnięcie to może definiować status prawny terrorystów. Sąd Najwyższy uznał, że za osoby biorące bezpośredni udział w działaniach zbrojnych należy uznać także osoby, które wydały rozkaz ataku i go zaplanowały. Osoby planujące ataki terrorystyczne, podejmujące decyzje o ich podjęciu, rekrutujące terrorystów, będą uznane za prowadzące walkę, pod warunkiem, że odbywa się to w ramach konfliktu zbrojnego⁴². Taka osoba może stać się zatem w świetle prawa celem ataku w ramach *targeted killing* przy użyciu drona.

---

³⁷ Zob. np.: C. Heyns, Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions (A/HRC/23/47), 2013 r., dostępny: <https://www.legal-tools.org/doc/6eac8a/>.

³⁸ Por. D. Kretzmer, *Targeted Killing of Suspected Terrorists: Extra-Judicial Executions or Legitimate Means of Defence?*, „The European Journal of International Law” 2005, vol. 16 nr 2, s. 171–212.

³⁹ Uregulowanego w art. 4 III Konwencji genewskiej i 43/44 I Protokołu dodatkowego.

⁴⁰ Por. P. Grzebyk, *Prawa człowieka w czasie konfliktu zbrojnego na tle problemu rozszerzania geograficznego zakresu stosowania międzynarodowego prawa humanitarnego oraz praw człowieka*, „PPSM” 2014, nr. 4, s. 85.

⁴¹ D. Kretzmer, op. cit., s. 192.

⁴² A. Szpak, op. cit., s. 38.

4. Propozycje Amnesty International prowadzące do podniesienia standardów ochrony praw człowieka w zakresie używania BSP

Omawiane powyżej problemy związane z pozasądowymi egzekucjami zostały szeroko omówione w literaturze⁴³. W wyniku dynamicznych przemian przemysłu bezzałogowych statków powietrznych dochodzi również do zmiany prawa, które reguluje ich użytkowanie, dlatego warto poświęcić uwagę zasadom zaproponowanym przez Amnesty International⁴⁴ (AI) na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ w 2017 r., które miałyby zapobiec wykorzystywaniu dronów w pozasądowych egzekucjach na członkach grup terrorystycznych i innym zabójstwom, szczególnie cywili⁴⁵. Amnesty International poruszając problem wykorzystania uzbrojonych zdalnie sterowanych samolotów lub bezzałogowych statków powietrznych w kontekście zgodności z międzynarodowymi prawami człowieka i prawem humanitarnym sformułowała kluczowe zasady i wezwała tym samym wszystkie państwa do wyartykułowania i rygorystycznego wdrażania jasnych, wiążących i przejrzystych polityk dotyczących wykorzystania i przekazywania uzbrojonych dronów.

4.1. Przejrzystość

AI podniosła, że państwa w większości utrzymywały w tajemnicy swoją politykę i interpretacje ram prawnych rządzących uzbrojonymi operacjami bezzałogowymi, głównie ze względu na bezpieczeństwo narodowe. Zdaniem AI wszelkie zasady dotyczące użycia i wywozu uzbrojonych dronów muszą zawierać jasne przepisy zapewniające przejrzystość, jako ważny środek w celu sprawdzenia legalności ataków dronów oraz zapewnienia rzeczywistej odpowiedzialności i poszanowania prawa do zadośćuczynienia ofiarom naruszeń⁴⁶. Obejmuje to między innymi ujawnianie:

- polityki i ram prawnych dotyczących stosowania uzbrojonych dronów, w tym definicji kluczowych pojęć;
- szczegółowych statystyk na temat wykorzystania i wpływu uzbrojonych dronów (wraz z podaniem liczby ataków, liczby zabitych osób, lokalizacji itp.);

---

⁴³ Zob. J. Tinnes, *Bibliography Legal Aspects of Terrorism*, „Perspectives on Terrorism” 2016, vol. 10, nr 4, s. 67-98, dostępny na <https://www.jstor.org/stable/26297620>.

⁴⁴ Działająca od 1961 r. międzynarodowa organizacja pozarządowa, której celem jest zapobieganie naruszeniom praw człowieka poprzez wszelkie pokojowe akcje obywatelskie; więcej: <https://amnesty.org.pl/o-nas/>.

⁴⁵ Informacja Amnesty International *Key principles on the use and transfer of armed drones*, Londyn 2017; dostępna: <https://www.amnesty.org/en/documents/act30/6388/2017/en/>.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 8.

- oceny legalności przeprowadzonego ataku;
- informacji o mechanizmach nadzoru.

Podanie tych informacji do wiadomości publicznej jest, zdaniem AI, koniecznym warunkiem wstępnym dla świadomej oceny i niezależnej kontroli takich operacji i zostanie odebrane jako dowód zaangażowania państwa w przejrzystość i praworządność⁴⁷.

4.2. Regulacje dotyczące odpowiedzialności państwa za udzielenie pomocy w atakach przy użyciu dronów

Kolejna propozycja AI dotyczy kwestii odpowiedzialności państwa za działania jego organów naruszające międzynarodowe prawa człowieka lub prawo humanitarne. Organizacja widzi potrzebę szczegółowej regulacji prawnej w tej materii zauważając, że odwołania do prawa zwyczajowego nie zawsze odnoszą skutek⁴⁸. Ponadto, zgodnie z art. 16 projektu Komisji Prawa Międzynarodowego o odpowiedzialności państw za międzynarodowe akty bezprawia⁴⁹, państwo może być uważane za odpowiedzialne za pomoc lub współudział w naruszeniu, jeżeli spełnione są warunki:

1. Podczas udzielania pomocy państwo wspierające ma „wiedzę o okolicznościach bezprawnego działania”;
2. Zapewniona pomoc przyczynia się do popełnienia czynu bezprawnego na arenie międzynarodowej;

W konsekwencji, w przypadku, gdy konkretne organy państwowe lub urzędnicy świadomie pomagają w nielegalnych atakach innego państwa wykonywanych przy użyciu BSP, państwo może zostać pociągnięte do odpowiedzialności za pomoc w takich naruszeniach. Taka odpowiedzialność mogłaby rozciągać się na sytuacje, w których państwo zapewnia pomoc w atakach przeprowadzanych przez inne państwo, które stosuje odmienną interpretację prawa międzynarodowego. Na przykład państwo A zezwala państwu B na rozmieszczanie

---

⁴⁷ Organizacja oparła swoje wnioski o opracowania: Columbia Law School Human Rights Clinic and The Sana’a Center for Strategic Studies, *Out of the Shadows: Recommendations to Advance Transparency in the Use of Lethal Force*, 2017, dostępne: <https://www.outoftheshadowsreport.com/>, oraz J. Dorsey, *Towards an EU Common Position on the Use of Armed Drones*, European Parliament Directorate-General for External Policies of the Union, 2017, s. 26-27, dostępny:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578032/EXPO_STU\(2017\)578032_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/578032/EXPO_STU(2017)578032_EN.pdf),

⁴⁸ Informacja Amnesty International, op. cit. s. 9.

⁴⁹ Komisja Prawa Międzynarodowego, *Odpowiedzialność państw za międzynarodowe akty bezprawia*, załączona do Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 56/83. Zgromadzenie Ogólne ONZ zapoznało się z projektem i poleciło je uwadze rządów w rezolucjach 56/83 z 12 grudnia 2001 r., 59/35 z 2.12.2004 r., 62/61 z 6.12.2007 r., oraz 65/19 z 6.12.2010 r. (patrz: Biblioteka audiowizualna ONZ prawa międzynarodowego <http://legal.un.org/avl/ha/rsiwa/rsiwa.html>).

uzbrojonych dronów z bazy wojskowej na terytorium państwa A. Państwo A stosuje definicję terminu „kombatant”, który jest zgodny z międzynarodowym prawem humanitarnym, ale państwo B stosuje zbyt szeroką definicję, a zatem kieruje atak wobec osób w państwie C, które państwo B błędnie klasyfikuje jako „kombatantów”, a które państwo A uznałoby za cywilów. W opinii państwa A atak na państwo C stanowiłby zatem pogwałcenie międzynarodowego prawa humanitarnego. Jeśli państwo A ma wiedzę na temat zbyt szerokiej definicji „kombatanta” państwa B i zapewnia pomoc w ataku w takiej wiedzy, to państwo A może być pociągnięte do odpowiedzialności.

4.3. Wdrażanie rzetelnego nadzoru zgodnie z normami prawa krajowego

Zdaniem AI państwa muszą ustanowić w pełni niezależne i skuteczne mechanizmy nadzoru. Obejmuje to umożliwienie skutecznego nadzoru parlamentarnego oraz sądowej kontroli decyzji rządowych i działań związanych z użyciem uzbrojonych dronów, z zapewnieniem, że kwestie bezpieczeństwa narodowego lub klasyfikacja informacji jako tajnych nie będą stanowiły przeszkody dla skutecznej kontroli sądownictwa lub parlamentu.

4.4. Zapewnienie skuteczności

Zgodnie z Protokołem ONZ dotyczącym dochodzenia w sprawie potencjalnie bezprawnych zgonów państwo musi zbadać wszystkie incydenty, w których „spowodowało śmierć lub istnieje domniemanie lub podejrzenie, że państwo spowodowało śmierć”, co ma zastosowanie do wszystkich zdarzeń, zarówno w czasie pokoju, jak też do ataków w ramach konfliktu zbrojnego⁵⁰.

Jak zauważa AI, podczas działań wojennych, w obszarach podlegających międzynarodowemu prawu humanitarnemu, należy przeprowadzić „ocenę pooperacyjną”. W przypadku podejrzenia popełnienia zbrodni wojennych wymagane jest pełne dochodzenie i ściganie potencjalnych sprawców. W sytuacjach, w których istnieją uzasadnione podstawy, by przypuszczać, że atak drona spowodował bezprawne zabójstwa lub inne naruszenia międzynarodowego prawa człowieka lub prawa humanitarnego, państwa muszą zapewnić szybkie, dokładne, przejrzyste, niezależne i bezstronne dochodzenie. Do oceny prawnej powinien zostać wyznaczony niezależny organ dochodzeniowy wyposażony w niezbędne

---

⁵⁰ OHCHR, Protokół z Minnesoty w sprawie dochodzenia w sprawie potencjalnie bezprawnych zgonów, 2016, dok. HR / PUB / 17/4, sekcja II, C, ust. 16.

uprawnienia, wiedzę i zasoby. Biorąc pod uwagę tajność operacji państw przy użyciu uzbrojonych BSP często nie jest możliwe dokonanie sprawdzenia czy państwa wypełniły swój obowiązek przeprowadzenia dochodzenia. Zgodnie z relacjami sprawozdawcy Komisji Praw Człowieka ONZ⁵¹ zdarzało się, że państwa zaniżały lub nawet nie rejestrowały niezamierzonych ofiar ataków. Odmowa uznania takich ofiar jest sprzeczna z zasadą państwa prawa i pozbawia ofiary sprawiedliwości, na jaką zasługują. Państwa muszą zapewnić skuteczne mechanizmy wykrywania i reagowania na szkody wyrządzone cywilom przez używanie uzbrojonych dronów. Zdaniem AI również członkowie rodzin zabitych, muszą mieć skuteczny dostęp do środków zaradczych, w tym w postaci zwrotu kosztów, odszkodowania, zadośćuczynienia i gwarancji zaprzestania podobnych ataków⁵².

4.5. Wprowadzenie rygorystycznej kontroli przemieszczania dronów

Transfery międzynarodowe uzbrojonych dronów muszą podlegać najbardziej rygorystycznym kontrolom eksportowym. Kontrole wywozu muszą obejmować transfer, reeksport, pośrednictwo, tranzyt i przeładunek, produkcję i koprodukcje uzbrojonych dronów, w tym specjalistyczne komponenty, powiązaną technologię i wszelką pomoc techniczną.

Według AI Państwa powinny ustanowić domniemanie odmowy transferu przekazanych uzbrojonych dronów, co oznacza, że transfery będą dozwolone tylko wtedy, gdy można rozsądnie wykazać, że użytkownik końcowy nie użyje ich do popełnienia lub ułatwienia poważnych naruszeń międzynarodowych praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego, w tym zbrodni wojennych lub pozasądowych egzekucji. Przed zezwoleniem na przekazywanie uzbrojonych dronów powinny istnieć umowy z użytkownikami końcowymi, w tym przepisy dotyczące kontroli po dostawie i wiążących gwarancji użycia zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa międzynarodowego i norm, w szczególności w sprawie zakazu bezprawnego użycia śmiertelnej siły. Reeksport powinien być dozwolony wyłącznie za wyraźną zgodą pierwotnego eksportera i tylko wtedy, gdy powrotny wywóz jest zgodny ze wszystkimi powyższymi standardami⁵³.

---

⁵¹ Zob. C. Heyns, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, UN Doc. A/HRC/26/36, 2014, par. 80, dostępny: <https://www.refworld.org/docid/53981a550.html>.

⁵² AI odsyła do *UN Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law*, UN Doc. A/RES/60/147, 2006, par. 12, dostępny: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/remedyandrepairation.aspx>.

⁵³ Informacja Amnesty International, op. cit. s. 13.

4.6. Ustanowienie regionalnych i międzynarodowych standardów regulujących stosowanie i przewóz uzbrojonych dronów

AI dostrzega potrzebę wprowadzenia deklaracji zgodności użycia i przewozu uzbrojonych dronów z międzynarodowymi prawami człowieka i prawem humanitarnym. Ponadto, biorąc pod uwagę szybki rozwój, rozprzestrzenianie dronów bojowych, koniecznym jest ustanowienie regionalnych i międzynarodowych standardów wykorzystania i handlu dronami bojowymi. Takie normy powinny być zgodne z obowiązującymi umowami kontroli eksportu i zawierać konkretną terminologię, aby zapewnić kompleksową kontrolę transferów dronów oraz powiązanych technologii, które nie są odpowiednio objęte istniejącymi obecnie systemami. Wszelkie normy powinny być prawnie wiążące, stanowić domniemanie odmowy w sprawie przekazywania uzbrojonych dronów oraz zawierać wymóg regularnego przeglądu listy broni i powiązanych technologii, które są zabronione lub kontrolowane⁵⁴.

5. Zagrożenia dla prawa do prywatności jakie niesie użytkowanie dronów

Użytkowanie bezzałogowych statków powietrznych należy ocenić przez pryzmat prawa do ochrony prywatności, zaliczanego do praw człowieka pierwszej generacji, zagwarantowanego w prawie międzynarodowym, prawie europejskim oraz w polskim systemie prawnym. Należy zbadać czy człowiek chroniony jest przed bezprawnymi ingerencjami w prywatne sfery życia⁵⁵, np. przez rejestrację różnego rodzaju danych – m. in. obrazu, dźwięku, geolokacji, sygnatur termowizyjnych, obrazów z georadaru, sygnałów łączności bezprzewodowej.

Prawo do prywatności, skodyfikowane chociażby w art. 8 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka nakłada na państwa dwa rodzaje obowiązków. Pierwszy, który określa się „negatywnym”, wiąże się z koniecznością powstrzymywania się przez władzę publiczną od podejmowania ingerencji w prawa jednostki, będzie chodzić zatem o wykorzystywanie platform BSP przez służby danego państwa w sposób arbitralny⁵⁶. Drugi, określany jako „pozytywny” zawiera się w nakazie tworzenia prawnych i faktycznych przesłanek korzystania z praw i wolności, dotyczących zarówno zasad użycia bezzałogowych

---

⁵⁴ Ibidem, s. 14.

⁵⁵ M. L. Burow, *The Sentinel Clouds Above the Nameless Crowd: Protecting Anonymity from Domestic Drones*, „New England Journal on Criminal and Civil Confinement” 2013, vol. 39, s. 443.

⁵⁶ L.Y. Fomina, *Protection of the Right to Respect for Private and Family Life in European Court of Human Rights*, „European Research Studies” 2016, vol. 19 nr 3, s. 98-99.

statków powietrznych przez organy państwa, jak też reguł wykorzystywania BSP przez osoby prywatne do swoich celów indywidualnych lub przez osoby prawne dla realizacji ich zadań⁵⁷. Dostępność technologii sprawia, że bezzałogowe statki powietrzne mogą być wykorzystywane jako pokłady dla urządzeń gromadzących dane przez służby państwowe (np. organy ścigania), jak i osoby prywatne (np. dziennikarze). Jak zauważa J. Kociubiński jednocześnie osoby fizyczne (ani prawne) nie są stronami Konwencji - akt prawa międzynarodowego wiąże natomiast państwo. Zatem bezpośrednio związane standardami Konwencji są tylko „podmioty stanowiące emanację państwa, czyli wchodzące w skład szeroko pojętych struktur państwowych, lub wykonujące zadania zlecone przez władze”⁵⁸.

Kwestię ochrony prawa do prywatności podniosła Europejska Agencja Bezpieczeństwa Lotów (EASA) w trakcie prac nad nowym rozporządzeniem dotyczącym lotnictwa cywilnego (tzw. rozporządzenie bazowe), w tym BSP. EASA przyznała, że wyzwaniem było osiągnięcie właściwej równowagi między wymaganiami technicznymi, kompetencjami pilota i ograniczeniami operacyjnymi, z jednoczesnym poszanowaniem prywatności osób, ochroną środowiska i umożliwieniem rozwoju rynku bezzałogowych statków powietrznych⁵⁹. W Polsce problem ten jest traktowany priorytetowo⁶⁰, co podkreśla porozumienie zawarte w listopadzie 2017 r. między Urzędem Lotnictwa Cywilnego i EASA dotyczące wprowadzenia pilotażowego programu europejskiego w zakresie cyberbezpieczeństwa. Współpraca ma polegać m.in. na wzajemnej wymianie informacji i na pracy analitycznej⁶¹. To bardzo istotne z punktu widzenia prawa do prywatności, bowiem w wyniku ataków hackerskich może dojść między innymi do uzyskania obrazu z kamery⁶². W komunikacie z 2014 r. Komisja Europejska wskazała, że „szereg spośród wielu potencjalnych cywilnych zastosowań RPAS może obejmować gromadzenie danych osobowych, a więc budzić poważne wątpliwości pod względem etyki, prywatności bądź ochrony danych, w szczególności w obszarach nadzoru, monitorowania, nanoszenia na mapę lub nagrań wideo”⁶³. Wnioski te wywarły wpływ na

⁵⁷ J. Kociubiński, *Rozwój bezzałogowych statków powietrznych w świetle prawa do prywatności na gruncie europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka*, „Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica”, 2016, 33, s. 6-8.; Por. L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 1–18*, t. I, Warszawa 2010.

⁵⁸ Ibidem, s. 4.

⁵⁹ EASA, op. cit., s. 8.

<https://www.easa.europa.eu/sites/default/files/dfu/Opinion%20No%2001-2018.pdf> (dostęp 15.2.2018).

⁶⁰ Por. konkluzje Konferencji wysokiego szczebla dotyczącej cyberbezpieczeństwa w lotnictwie cywilnym, Kraków 8-9.11.2017 r., <http://www.ulc.gov.pl/pl/publikacje/wiadomosci/4287-sektor-lotniczy-w-polsce-liderem-w-dzialaniach-na-rzecz-cyberbezpieczenstwa> (dostęp 20.3.2018).

⁶¹ <https://www.easa.europa.eu/newsroom-and-events/news/air-issue-18-partnership-cybersecurity-editorial> (dostęp 20.3.2018).

⁶² J. Kociubiński, op. cit. s. 9.

⁶³ COM (2014) 207 final punkt 5.3.1.

projekt rozporządzenia oraz opinię EASA. Ochrona prawa do prywatności, obok bezpieczeństwa, jest jedną z najważniejszych przyczyn zmiany prawa⁶⁴. Warto nadmienić, że również z tego względu wprowadzono limity odległości w przelotach nad zgromadzeniem⁶⁵.

Wprowadzenie zmian jest zaplanowane na 2019 r. Należy podkreślić, że z regulacji zostaną wyłączone państwowe BSP, tj. używane w celach militarnych, przez służby celne, porządkowe i pożarnicze⁶⁶. Przepisy przewidują jednak możliwość by państwo poddało drony używane w służbie państwowej pod regulację rozporządzenia.

6. Wnioski

Rozwój lotnictwa bezzałogowego oprócz ewidentnych korzyści przynosi również wątpliwości natury prawnej. Najpoważniejsze zastrzeżenia dotyczą używania BSP do zwalczania terroryzmu. Stosowanie tego środka walki do *targeted killing* musi odbywać się w warunkach wojny i w celu osiągnięcia określonej korzyści wojskowej. Przedmiotem takiego ataku mogą być tylko kombataneci, a więc osoby biorące udział w walce bezpośrednio. Dla zachowania zasady proporcjonalności należy unikać przeprowadzania działań w miejscach, gdzie zachodzi ryzyko strat wśród osób lub mienia cywilnego.

Dyskusyjne pozostają postulaty Amnesty International przedstawione na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ w 2017 r., których celem jest zapobieganie wykorzystywaniu dronów w pozasądowych egzekucjach na członkach grup terrorystycznych i zabójstwach osób postronnych. Organizacja zwróciła uwagę na konieczność zapewnienia, że uzbrojenie wykorzystywane w walce przy użyciu bezzałogowych statków powietrznych jest zgodne z prawem międzynarodowym wojennym. Propozycje ustanowienia rygorystycznej kontroli transferów uzbrojonych dronów, a także nadzór handlu wraz ze środkami zaradczymi zdają się być nierealne. W dzisiejszym świecie przewaga technologiczna, przekładająca się na przewagę militarną, zostaje osiągnięta dzięki prowadzeniu niejawnych badań i eksperymentów oraz wymiany technologicznej między krajami rozwiniętymi. Podobnie problematyka odpowiedzialności za działania państwa wydaje się nie do wyegzekwowania w obecnym układzie sił.

---

⁶⁴ EASA, Opinion 01/2018... s. 6.

⁶⁵ W przypadku przelotu nad ludźmi, ale nie nad zgromadzeniem osób na wolnym powietrzu limit został ustalony na 20 metrów, natomiast w przypadku lotów zbliżonych do ludzi odległość została zredukowana do 5 m. Ponadto zastosowanie znajdzie koncepcja zasady 1: 1 (utrzymanie UA na poziomie odległości od niezaangażowanych osób, która jest nie mniejsza niż wysokość UA) została wprowadzona.

⁶⁶ EASA, op. cit. s. 5

Pozytywnie ocenić należy natomiast dążenia do ograniczenia naruszeń praw człowieka w zakresie prawa do prywatności. Nowe unijne rozwiązania prawodawcze, zaproponowane przez EASA, gwarantują większą ochronę przed bezprawnymi ingerencjami w prywatne sfery życia przy użyciu kamer zamontowanych na dronach czy też zmniejszają ryzyko przywłaszczenia zarejestrowanego obrazu przez hackerów. Jednocześnie zadbano, by nowe normy nie ograniczały operatorów BSP.

Threats to human rights resulting from the use of unmanned aerial vehicles.

Summary

The use of remotely controlled aircraft and unmanned aerial vehicles has increased in recent years. Technological development allows them to be used in tourism and recreation, sports, infrastructure or industry, as well as during the war. The article discusses the issue of the use of UAV in order to eliminate persons suspected of terrorism from the perspective of international humanitarian law and human rights. At the same time, the article presents proposals for a new legal framework formulated by Amnesty International. The risk of violation of the right to privacy as a human right, by drone users and by state services was also noted. Attention was paid to the amendment of European aviation law in this regard.

Aleksandra Śliwoska

Ukończyła prawo na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie obecnie kontynuuje naukę w ramach studiów doktoranckich. Naukowo i zawodowo zajmuje się prawem lotniczym oraz prawem międzynarodowym publicznym.